

GGNet in Warnsveld herdenkt Joodse slachtoffers

Bezoekers lopen langs de plaquette, waaronder bloemen zijn neergelegd. Foto: Henk Derksen

Door Sander Grootendorst ma 24 apr. 2023

Bij GGNet in Warnsveld zijn dinsdag 18 april op indrukwekkende wijze de twintig Joodse bewoners herdacht die tachtig jaar geleden vanuit psychiatrische inrichting Groot Graffel werden afgevoerd.

De verhalen – al zijn ze verschrikkelijk – moeten worden doorverteld, de namen moeten worden onthouden. Twintig zijn het er in dit geval: het aantal Joodse bewoners van ‘buitengesticht’ Groot Graffel, het tegenwoordige GGNet. Ze werden tachtig jaar geleden in Sobibor vermoord: die plek van ongekende terreur. Op een plek, alleen al qua naam het tegenovergestelde daarvan, werden ze vorige week dinsdag herdacht: de Vredeskapel op het GGNet-terrein.

Vandaar wandelden de aanwezigen naar de poort, een overblijfsel van het ‘binnengesticht’ dat zich ooit in Zutphen bevond. Op dat bouwwerk is in 2020 een plaquette aangebracht met alle twintig namen. De geplande bijeenkomst kon toen vanwege de coronamaatregelen niet doorgaan. Maar nu dan alsnog. Opperrabijn Binyomin Jacobs droeg een gebed op aan de slachtoffers, Hannie Jacobs, bestuurslid van de Joodse gemeente in de Stedendriehoek, las de namen een voor een op.

Twee daarvan waren tot voor kort onbekend. Onderzoek bracht de namen *Bloeme de Beer* en *Sara van Weezel* aan het licht. En met de namen de mensen. De eerste, doofstom, de tweede, minderbegaafd, konden hun eigen naam niet uitspreken en ze werden daardoor, op weg naar het vernietigingskamp, niet geregistreerd. Maar nu dan alsnog. Dankzij de inspanningen van Dr. John Stienen, die als nabestaande van een bewoner toegang kreeg tot de archieven van Groot Graffel; het lot van zijn eigen grootmoeder trok hij zich aan, en dat van de Joodse patiënten.

Staande bij de oude poort vertelde [Henk Mulder](#) over *Sammy Polak* – wiens naam eveneens op de plaquette staat. Sammy was vrolijk zwaaiend door de poort naar buiten gelopen en had geroepen: “*We gaan een dagje uit met de bus.*” Een week later vond hij zijn dood in Sobibor.

Zutphens burgemeester Wimar Jaeger legde bloemen bij de poort, en ook namens de Joodse gemeenschap en het Warnsveldse herdenkingscomité gebeurde dat. Na een minuut door zangvogels begeleide menselijke stilte speelde Oleg Lysenko op zijn accordeon. Hij is afkomstig uit de Oekraïne. Twee gruwelijke oorlogen raakten elkaar aan; heel even bood muziek een uitweg.

“*Het is een kenmerk van de geschiedenis dat de mens daar niet van leert*”, had de rabbijn bij zijn toespraak in de kapel gezegd. Doelend op het antisemitisme dat in de huidige samenleving terug van nooit weggeweest overal de kop op steekt. “*We mogen het niet op zijn beloop laten*”, aldus Jacobs. “*U bent hier vandaag, hoop ik, als ambassadeurs die anderen hierover vertelt.*” Het is belangrijk om te blijven “*waarschuwen*”, maar, zo benadrukte Jacobs, “*vandaag zijn we op de eerste plaats bijeen om de twintig slachtoffers te herdenken. Mensen die met twee enorme problemen kampten: ze waren Joods en ze waren psychiatrisch patiënt.*” Ze hadden geen schijn van kans.

Net als de overige sprekers in de kapel richtte Jacobs zich niet alleen tot de lijfelijk aanwezigen, maar ook tot publiek in Jeruzalem, dat meekeek via internet. Onder hen *Marcelle Zion*, een nicht van *Frieda Zion*: zij kwam op Groot Graffel terecht na de oorlog die ze in Eibergen had weten te overleven. Ze hoorde, aldus de rabbijn, tot de categorie die “*fysiek hadden overleefd, maar psychisch waren vermoord*”. In een toespraak ging psycholoog Leo van Dijk daar verder op in door ook Frieda’s voorgeschiedenis erbij te betrekken. Uiteindelijk vond Frieda toch een veilig thuis op Groot Graffel.

Menswaardig

De grote, wrede wereld kan soms ook klein en vertrouwd zijn. *Jodie Ras*, geestelijk verzorger bij GGNet – zij leidde de herdenkingsbijeenkomst in goede banen – werkte met *Marcelle Zion* in Israël samen voor oorlogsslachtoffers en toen ze de overstap naar Warnsveld maakte, vertelde Marcelle dat haar tante Frieda daar had gewoond. Ras legde dinsdag in haar afsluitende toespraak een verband tussen wat er in de oorlog gebeurde – hoe het zover kon komen – en de huidige benadering van patiënten bij GGNet.

Kort samengevat: van willekeurig naar zorgvuldig, van mensonterend naar menswaardig. *“Essentieel is het voeren van het goede gesprek. Het gaat dan in het bijzonder om de keuzes waarbij er veel op het spel staat. Duivelse dilemma’s soms. Je weet: er zal altijd een zekere schade zijn. We hebben te maken met stoornissen, beperkingen, gedragsproblemen. Een uiterst lastig krachtenveld. Maar als we de ander echt proberen te begrijpen in wat hij of zij denkt, voelt en doet, dan kunnen we hem of haar zoveel mogelijk recht doen. Niet regels of protocollen moeten leidend zijn, maar intuïtie, expertise en betrokkenheid. Dan verliezen we de mens niet uit het oog.”*

De appeltaart die de bezoekers bij de entree kregen aangeboden, was gebakken door patiënten van GGNet. Enkele patiënten woonden de bijeenkomst bij. Een van hen stak aan het einde van Ras’ toespraak zijn vinger op. Ietwat verlegen filosoferend zei hij: *“Je moet jezelf niet neerhalen en nooit denken dat je niet voldoet. Want je doet er wél toe.”*

Zo bracht een bewoner aan het slot van de bijeenkomst de kerngedachte ervan onder woorden. Iedereen doet ertoe, iedereen heeft een naam.

Jodie Ras zei: *“Wat goed dat je er de hele tijd bij bent geweest. En dankjewel voor je woorden, Bart.”*

De twintig namen, in 2020 aangebracht op de oude poort. Foto: Henk Derksen

Bron: Contact